

Globalisoituminen ja kansalaisten hyvinvointi*

PERTTI HAAPARANTA

professori

Helsingin kauppakorkeakoulu

Talouksien globalisoitumisen selkein merkki on, että kansalliset markkinat ovat avautuneet tai ne on avattu ulkomaiselle kilpailulle ja yritykset etsivät markkinoita kotimaan ulkopuolelta. Samanaikaisesti tuotannon tekijät liikkuvat aiempaa enemmän kansallisten rajojen yli. Suuri osa maailmankaupasta ja itse asiassa suurin osa ns. kehittyneiden maiden ulkomaankaupasta on jo yritysten sisäistä kauppaa eli tuotteiden siirtoa saman yrityksen eri maissa sijaitsevien toimipisteiden välillä.

Perinteisen kansantaloustieteellisen ajattelutavan näkökulmasta globalisoituminen voi vain kasvattaa kansalaisten hyvinvointia. Uusien markkinoiden avautuminenhan lisää mahdollisuuksia esimerkiksi kuluttaa uusia tuotteita tai löytää yrityksen tuotteille uutta kysyntää. Näitä mahdollisuuksia ei kenenkään ole pakko hyödyntää, mutta jos niitä hyödynnetään, niin tuskin kukaan tekee sitä vastoin etuaan. Tämä ajattelutapa on kuitenkin vähemmistössä siinä keskustelussa, jota globalisoitumisen vaikutuksista on käyty viimeisen 10 vuoden aikana.

David Korten on kirjassaan "Maailma yhti-

öiden vankina" koonnut yhteen keskustelussa enemmistön huolia globalisoitumisen vaikutuksista. Hänen keskeiset ajatuksensa voidaan esittää lyhyesti seuraavasti¹: Globalisoituminen irrottaa ja on jo irrottanut yhteiskunnallisen päätöksenteon lähtökohdat ihmisten tarpeista. Päätöksenteko on luisunut maailmanlaajuisille

¹ "Maailmanlaajuinen talousjärjestelmä palkitsee yhtiöitä ja niiden johtajia avokätisesti arveluttavistakin toimista: tuotannon siirtämisestä työväkeä riistäville yrityksille, luonnonmetsien avohakkuista, kymmeniä tuhansia työntekijöitä syrjäyttävien teknologioiden käyttöön ottamisesta, myrkkijätteiden holtittomasta käsittelystä ja poliittisten toimintamallien muokkaamisesta niin, että ne suosivat yhtiöiden etuja pikemmin kuin ihmisten etuja" (s. 154)

"Silloin kun taloutta vielä säätelivät kansalliset rajat ja ne rajautuivat yksittäisille alueille, saman kaupungin tai valtion alueella eläviä ihmisiä vielä yhdisti tunne kansallisista tai yhteisöllisistä intresseistä, joita he kaikki palvelivat omalla tavallaan. Heidän kohdallensa kytkeytyivät toisiinsa, olivatpa heidän ristiriitansa kuinka suuria tahansa" (ss. 151-152), David Korten "Maailma yhtiöiden vallassa", Like, 1997.

* Virkaanastujaisesityelmä 31.10.1997

yhtiöille, joiden toiminta on vääristynyt lyhytnäköiseen voittojen tavoitteluun. Olemassaolevaa talousjärjestelmää ei voi kutsua markkinataloudeksi, koska vallitseva yhtiömuoto on eristänyt yritysten päätöksenteon ihmisten arkipäivästä päinvastoin kuin silloin kun tuotanto tapahtuu pienyrityksissä. Tämän vuoksi yritykset eivät toiminnassaan enää kuuntele tavallisen kansalaisen ääntä ja ongelma vain pahenee, kun yritysten toiminta ylittää kansalliset rajat. Yritysten voima suhteessa tavalliseen kansalaiseen kasvaa yrityksen toimiessa globaalisti. Siksi globalisoituminen johtaa maailmassa ja kunkin maan sisällä yhteiskunnallisen ja taloudellisen epätasa-arvon lisääntymiseen ja ympäristöongelmien pahenemiseen.

Korten väittää, että nämä ongelmat alkoivat kasaantua 1950-luvulla. Itse asiassa globalisoinnissa on ollut monia aaltoja ja maailma oli monessa mielessä globalisoituneempi 1800-luvulla kuin se on nyt. Voidaankin kysyä, vahvistavatko kokemukset aiemmilta aikakausilta Kortenin väitteet. Yksi huomattavimmista taloushistorioitsijoista, ranskalainen Annalisti-koulukunnan perustaja Fernand Braudel¹ on koonnut yhteen oman näkemyksensä aiempien maailmantalouksien opetuksista nykypäivälle kolmeksi teesiksi, jotka paljolti muistuttavat Kortenin ajatuksia. Braudel erottaa toisistaan kapitalismin ja markkinatalouden. Markkinatalous on Braudelin mukaan vaihdantaa, jota luonnehtii voimakas kilpailu ja läpinäkyvyys. Läpinäkyvyys tarkoittaa sitä, että vaihdannan osapuolet ovat yhtä vahvoja, ja että ne tietävät etukäteen keskinäistä toimintaansa sitovat pelisäännöt ja kykenevät arvioimaan luotettavasti toiminnan lopputuloksen kummankin kannalta. Kapitalistinen vaihdanta perustuu erilaisille

¹ Fernand Braudel "Afterthoughts on Material Civilization and Capitalism", Johns Hopkins University Press, 1979.

hierarkioille, jolloin markkinavaihdannan eri osapuolet ovat epätasa-arvoisessa asemassa. Braudelin mukaan nykyistä talousjärjestelmää voidaan edelleen luonnehtia kapitalistiseksi, koska se on peruspiirteiltään täysin samanlainen kuin talousjärjestelmä pari vuosisataa sitten. Braudelin kolme teesiä ovat seuraavat: Ensiksi, kapitalismi perustuu globaaliin voimavarojen ja mahdollisuuksien käyttöön. Toiseksi, kapitalismi nojautuu edelleen laillistettujen tai tosiasiallisten monopolien toimintaan. Kolmanneksi, kapitalismi ei kuitenkaan koskaan ole vallannut eikä valtaa kaikkia elämän alueita, sen ulkopuolella on mahdollisuus muunlaiselle vaihdannalle. Nykytaloustieteellisen tutkimuksenkin valossa on selvää, että esimerkiksi monet sosiaaliantropologien tutkimat vaihdon muodot, kuten vastavuoroinen lahjojen anto, voivat elää rinnakkain markkinavaihdon kanssa ja itse asiassa ne voivat helpottaa talousyksiköiden välistä yhteistyötä.

Vaikka yleisessä keskustelussa ovat enemmän esillä huolet globalisoinnin haitoista, löydämme historiasta paljon esimerkkejä myös globalisoinnin siunauksellisuudesta. Oulu oli 1700- ja 1800-luvuilla vauras kansainvälinen kaupunki, jonka vauraus perustui Oulun porvarien kytkennöille kansainvälisiin markkinoihin². Oulun kansainvälistyminen levitti varallisuutta myös muualle Suomeen. Savolai-

² "Suomalaisten tuotteiden kansainvälinen kysyntä vilkastui ratkaisevasti, kun Yhdysvaltain vapaussota syttyi 1776. ... Oulun kaupparvarit elivät kumeista aikaa ja pahoittelivat suuresti "Amerikan sodan" päättymistä."

"Vuonna 1799 kaksikin Lappiin suunnannutta tutkimusretkikuntaa vietti aikaansa Oulussa. ... Oulun säätyläisten hienot salongit, ruuista notkuvat pitopöydät ja kalliit ulkomaiset herkut sekä ylenpalttisen ystävällinen vastaanotto hämmästytti ja ihastutti kumpaakin.

set maanviljelijät oppivat muun muassa kilpailuttamaan Oulun ja Pietarin kauppiaita saadakseen paremman hinnan tuotteistaan¹. Kytkenät kansainvälisille markkinoille loivat siis edellytykset hyvinvoinnin yleiselle kasvulle.

Globalisoitumisen vaikutuksista esitetyt näkemykset ovat usein myös ristiriitaisia. Yksi paljon korostettu uhkakuva on, että markkinoiden kansainvälinen laajentuminen kanavoit kehitysmaissa halvalla (ja monesti epäinhimillisissä olosuhteissa) tuotetut tuotteet kehittyneisiin maihin, mikä johtaa täällä tuotannon supistuksiin ja sitä kautta elintason laskuun tai ainakin elintasoerojen ja muun epätasa-arvon kasvuun. Toisaalta on väitetty, että markkinoiden avautuminen avaa kehitysmaiden markkinat kansainvälisille suuryrityksille, mikä syrjäyttää paikalliset tuottajat ja estää kehitysmaiden elintason nousun. Nämä väitteet ovat sopusoinnussa keskenään vain, jos väitetään, että elintaso koko maailmassa laskee globalisoitumisen myötä. Tämä on kuitenkin ristiriidassa sen kanssa, että kaikkien ongelmien taustalla keskustelussa väitetään olevan taloudellisen kasvun ideologian. On vaikea nähdä, miten väite globaalista elintason laskusta ja väite jatku-

vasta kasvusta voidaan hyväksyä samanaikaisesti, ellei luoda uhkakuvia maailmaa uhkaavasta jatkuvasta tuotteiden yltärintonnasta. Tällaisia uhkakuvia on esitetty viime aikoina, ja erityisen ongelmallisena on nähty tuottavuuden nousu kehitysmaissa, koska kehitysmaiden kysynnän ei uskota kykenevän nousevan samaa vauhtia. Kaikkein nopeimmin kasvavien kehitysmaiden kauppa- ja vaihtotaseet ovat kuitenkin olleet ja yhä ovat vajeellisia eli kysyntä on niissä maissa kasvanut nopeammin kuin tuotanto.

Maailmanlaajuiset eriarvoisuus- ja ympäristöongelmat sekä kehittyneissä maissa kasvaneet tuloerot ja työttömyys ovat kuitenkin merkittävät. Koska nämä ilmiöt esiintyvät samanaikaisesti kasvavan globalisoitumisen kanssa, on syytä selvittää, ovatko ilmiöt yhteydessä keskenään².

Globalisoitumisen vaikutuksia voidaan yrittää tulkita ajattelemalla, että kyseessä on rakennemuutokseen kohdistuva paine: uusien maiden mukaantulo kansainväliseen vaihdantaan ja yritysten siirtyminen uusille markkinoille suistaa maailman pois vanhasta tasapainosta. Tällöin tuotantopanosten on siirryttävä uusille toimialoille. Samalla eri panosten kysyntä voi muuttua suhteellisesti eri tavoilla, jolloin panosten markkinoilta saamat suhteelliset korva-

(jatkuu) ”Kaisa Kauranen ”Oulussa elettiin maailman-talouden ja vuodenaikojen rytmeissä”, Hiidenkivi 4/97.

¹ ”Bergbom (oululainen kauppias, PH) sai 1810 ja 1820-luvulla Savo-Karjalan alueelta toistuvasti kirjeitä, joissa kyseltiin voimien ja muiden tuotteiden hintoja Oulussa. ... Suorimmin asian ilmaisi toisinaan Kuopiossa, toisinaan Pöljän kylässä kirjeensä päivännyt Adam Keijonen. Heinäkuussa 1817 hän selitti: ”tänä kesänä minä olen ottanna jo tällä voittoa kokon niin minulla on kahta lainen ajatus wietä sitä Petters porin Elickä tuota uläaborin”.”

Kaisa Kauranen ”Oulussa elettiin maailman-talouden ja vuodenaikojen rytmeissä”, Hiidenkivi 4/97.

² ”Maailmanpankin presidentti James Wolfensohn vetosi ... jäsenmaitiin, jotta ne tekisivät jotain taloudelliselle ja sosiaaliselle epätasa-arvolle, ennen kuin on liian myöhäistä. ”Meidän pitää tajuta elävämme aikapommin kanssa. Jollemme toimi nyt, se voi räjähtää lastemme silmille.” Kolme miljardia ihmistä elää vähemmällä kuin kahdella dollarilla päivässä, ja 1,3 miljardilla on vähemmän kuin dollari päivässä, hän muistutti.”

Helsingin Sanomat 24.9.1997 ”Syyllisten etsintä leimaa Maailmanpankin kokousta”

ukset muuttuvat. Tällaisista lähtökohdista lähinnä USA:ssa (ja USA:sta) tehty tutkimus ei kuitenkaan ole havainnut globalisoitumisen olleen kovinkaan tärkeä selittäjä USA:n taloudessa tapahtuneille muutoksille. USA:ssa koulutetun ja kouluttamattoman työvoiman väliset palkkaerot ovat kasvaneet 1970-luvun alusta huomattavan paljon (itse asiassa joidenkin arvioiden mukaan kouluttamattoman työvoiman reaaliensiot ovat laskeneet), mutta globalisoitumisen on havaittu selittävän tästä korkeintaan 20 prosenttia. Korostettakoon kuitenkin, että poikkeavia tuloksia löytyy ja että esimerkiksi tutkimuksia Euroopan työttömyyden ja globalisoitumisen välisistä yhteyksistä on varsin niukalti. Tutkimuksissa saadaan kuitenkin yleisesti tulos, että globalisoituminen kasvattaa kokonaistuloja kaikissa maissa ja muunnelliset vaihtoehdot on jo tavallaan suljettu pois itse tutkimusasetelmassa. Tämän vuoksi on syytä kysyä, muuttuvatko johtopäätökset, jos lähtökohdista ovat sellaiset asetelmat, joissa periaatteessa on mahdollista, että tulot ja hyvinvointi ainakin jossakin päin laskevat.

Kansantaloustieteelle luonteva tapa ymmärtää ongelmia on kysyä, mikä estää sen, että markkinamekanismi ei toimi kunnolla. Koska globalisoitumisessa on paljon kyse yritystoiminnan laajentumisesta, tällaisen kysymyksen esittäminen on paikallaan nytkin.

Useimmissa globalisoitumiskritiikeissä viitataan kahteen syyhyn, joiden vuoksi markkinat eivät toimi, nimittäin ulkoisvaikutuksiin ja yritysten markkinavoimaan. Markkinoiden katsotaan epäonnistuvan siksi, että talousyksiköt eivät joudu vastaamaan kaikista omien toimien aiheuttamista kustannuksista, tai siksi, että markkinahinnat eivät heijasta vain tuotannon aiheuttamia kustannuksia vaan niissä on markkinavoiman aiheuttama lisä. Ulkoisvaikutuksista voivat olla esimerkkinä tuotannon aiheut-

tamat säätelemättömät päästöt, markkinavoimasta esimerkkinä voidaan pitää suuryritysten käyttäytymistä Latinalaisen Amerikan ns. banaanivaltioiden työmarkkinoilla aina 1970-luvulle asti.

Ulkoisvaikutuksilla on ainakin periaatteessa huomattava merkitys taloudellisten toimintojen jakautumiselle eri alueiden kesken ja sitä kautta hyvinvoinnin jakautumiselle maailmassa. Albert Hirschman esitti 1950-luvulla taloudellisen kehityksen nojautuvan yritysten välisiin kytkentöihin. Uusien yritysten tulo jollekin alueelle on sitä helpompaa mitä enemmän siellä on yrityksiä, koska laaja yrityskanta mahdollistaa työnjaon hyödyntämisen ja siten tuottavuuden nousun. Tuottavuuden kasvu mahdollistaa tulojen kasvun, jota tarvitaan, jotta kasvanut tuotanto kohtaisi kysynnän. Yritysten ja työvoiman alueellinen keskittyminen, kehitys ja aineellinen hyvinvointi siis kietoutuvat yhteen. Hyvinvointi siis kasvaa maailman metropoleissa ja laskee reuna-alueilla. Uusi kansantaloustieteellinen ns. "economic geography" tutkimus on systematisoinut tämän ajattelun ja myös liittänyt sen globalisoitumiskeskusteluun. Tutkimuksen tuloksia on muun muassa se, että globaali kaupan vapauttaminen saattaa teoriassa johtaa kansainvälisten hyvinvointierojen kasvuun ja jopa hyvinvoinnin laskuun joissakin maissa. Valitettavasti empiirisiä selvityksiä on olemassa kovin vähän ja niidenkin tulokset ristiriitaisia. Mutta on syytä kysyä, miten tulisi tulkita se, että suomalaisten yritysten ulkomaiset sijoitukset ovat kasvaneet voimakkaasti sinä aikana, kun Suomi on ollut EU:n jäsen. Tänä aikanahan Suomessa olevan tuotannon hintakilpailukyky on ollut ennätysellisen hyvä perinteisillä mittareilla mitattuna.

Ulkoisvaikutusten olemassaolo mahdollistaa periaatteessa sen, että globalisoituminen laskee hyvinvointia kaikkialla. Jos globalisoituminen

lisää tuotantoa ja sen sivutuotteena ympäristön laatu heikkenee, niin hyödykkeiden kulutuksen kasvusta huolimatta hyvinvointi voi laskea. David Kortin esimerkiksi väittää näin tapahtuneen. Tämä on kuitenkin mahdollista vain, jos ympäristöpolitiikka on epäonnistunut, koska ympäristöpolitiikan avulla yritykset voidaan saada sisäistämään kustannuksiinsa aiheuttamansa ympäristöhaitat. Tällöin tulisi selvittää, johtaako globalisoituminen siihen, että ympäristöpoliittiset toimenpiteet mitoitetaan riittäväksi. Globalisoitumisen on esitetty lisäävän ympäristötuhoja, koska se mahdollistaa saastuttavan tuotannon siirtymisen maihin, joissa ympäristöpolitiikka on löysää. Laskelmat Pohjois-Amerikan vapaakauppasopimuksen NAFTA:n ympäristövaikutuksista osoittavat kaupan vapauttamisen vaikutusten olevan paljon monitahoisemmat kuin sopimuksen kriitikot ovat esittäneet. Empiiriset tutkimukset yritysten sijaintipäätöksistä viittaisivat myös siihen, että ympäristömääräyksillä ei ole paljoakaan vaikutusta yritysten sijoittumiseen, vaan ne ottavat huomioon paljon muitakin tekijöitä kuin ympäristöpolitiikan. Hyvä ympäristö näyttäisi tutkimusten valossa olevan ylellisyys-hyödyke, eli sen kysyntä kasvaa suhteessa nopeammin kuin ihmisten tulot. Tästä osoituksena on mm. se, että ympäristöliikkeiden perusta on kehittyneissä maissa. Tällöin on todennäköistä, että ympäristöpolitiikka on tiukinta nimenomaan maissa, joissa työn tuottavuus ja muut yrityksille tärkeät tekijät ovat hyvät.

Markkinoiden puutteellisen toiminnan aiheuttamia ongelmia ja niiden yhteyttä globalisoitumiseen voidaan ajatella ns. Coasen teoreeman avulla. Teoreema sanoo pääpiirteissään, että markkinoiden toimintaa voidaan korjata määrittämällä omistusoikeudet tarkasti eli yksityistämällä. Esimerkiksi ympäristöongelmat voidaan ratkaista siten, että joko saastuttajalle

tai saastumisen uhreille annetaan omistusoikeus ympäristöön. Tällöin toinen osapuoli voi aina maksaa toiselle, jotta tämä muuttaisi käyttäytymistään. Jos esimerkiksi yritykselle annetaan oikeus ympäristöön, niin ympäristön asukkaat voivat maksaa yritykselle, jotta se rajoittaisi saastepäästöjään. Teoreeman mukaan lopputulos ei riipu siitä, kelle omistusoikeus annetaan. Taustaoletuksina on, että omistusoikeuksien aiheuttamilla varallisuudenjaon muutoksilla ei ole vaikutusta eri osapuolten käyttäytymiseen ja että hävinnyt osapuoli pystyy ilman kustannuksia yhteistyöhön ja aloittamaan neuvottelut. Oletuksena on myös, että hävinneellä osapuolella on aina varaa maksaa voittaneelle osapuolelle.

Globalisoitumisen kriitikot ovat tuoneet esille yritysten markkinavoiman yhtenä globalisoitumisen haittoja kärjistävästä tekijänä. Näkemys on ongelmallinen sikäli, että markkinavoimaa ei enää käytetä kuin korkeintaan pienessä määrin samalla tavalla kuin aikoinaan banaani-valtioissa. Tutkittaessa monikansallisten yritysten käyttäytymistä kehitysmaissa on havaittu, että ne maksavat parempaa palkkaa samasta työstä kuin paikalliset yritykset. Coasen teoreeman taustaoletusten tarkastelu auttaa ymmärtämään, miten yritysten markkinavoima voitaisiin ymmärtää ja mikä merkitys markkinavoimalla voisi olla globalisoitumisen vaikutusten erittelyssä. Ajatusta voi havainnollistaa käyttämällä esimerkkinä ympäristöongelmia.

Ilman kunnollista ympäristöpolitiikkaa omistusoikeus ympäristöön on annettu saastuttajille eli käytännössä yrityksille. Nyky yhteiskunnissa omistusoikeus on vallan lähde, koska se takaa myös oikeuden päätöksentekoon vähintään omistuksen piirissä. Mikäli vastapuoli, ympäristöhaitoista kärsivät, eivät kykene yhteistyöhön omien etujensa ajamisessa tai sillä ei ole varoja maksaa saastuttajalle, saastuttajal-

la on huomattavasti enemmän voimaa kuin saastumisen uhreilla. Ongelma on sitä suurempi, mitä globaalimpia ympäristöongelmat ovat ja mitä globaalimpia yritykset ovat. Äärimmäisessä tapauksessa ympäristöongelma on puhtaasti globaali, kuten kasvihuoneilmiö, ja tällöin on selvää, että kaikkien ongelmasta kärsivien on käytännössä mahdotonta istua samassa pöydässä. Yhteisen kannan löytäminenhan ei ole onnistunut edes hallitusten välisissä neuvotteluissa. Tällaisessa tilanteessa on ehkä mahdollista sanoa, että globalisoituminen ja yritysten voiman kasvu liittyvät yhteen ja että yritysten voiman kasvu saattaa olla ristiriidassa hyvinvoinnin kasvun kanssa. Tämä voi selittää myös ihmisten kokemukset talouden hallitsemattomuudesta.

Yritysten vahva asema saattaa näkyä monin tavoin. Ne voivat esimerkiksi kilpailuttaa eri maita siitä, mihin ne tekevät sijoituksensa. Jos ympäristöhaitat yritysten toiminnasta ovat globaalit, niin yksittäisille maille on ympäristönäkökulmasta yhdentekevää, missä yritys sijaitsee, jolloin niiden kannalta saattaa olla järkevää yrittää tavoittaa sitä taloudellista hyötyä, joka sijoituksesta tulee. 1990-luvulla tällainen kilpailu yritysten sijoituksista on lisääntynyt. Suomessa tämänkaltaiseen tilanteeseen on jo totuttu kuntien kilpaillessa eri tavoin yrityksistä. Kilpailu voi toki johtaa koko maailman kannalta parhaaseen mahdolliseen yritysten sijoittumiseen. Näin käy silloin, jos maa, jossa yrityksen toiminta on kaikkein tuottavinta voittaa kilpailun. Tästä riippumatta kilpailuttaminen johtaa tulonsiirtoon yrityksille.

Periaatteessa tietenkin ainakin kansallisella tasolla kaikki omistusoikeus on viime kädessä politiikan päättäjillä. Useissa kehitysmaissa päätöksentekovalta ja sitä kautta omistusoikeus maiden luonnonvaroihin on keskittynyt harvojen poliitikkojen ja virkamiesten käsiin, joiden

toimet ovat demokraattisen valvonnan ulkopuolella. Siihen, miten omistusoikeutta käytetään voi vaikuttaa vaikuttamalla näihin päättäjiin. Usein tämä näkyy ulospäin yleisenä korruptiona. Jos uskoisimme Coasen teoreemaan, niin sanoisimme että korruptiolla ei ole väliä: jos kaikilla on sama mahdollisuus lahjoa, niin se, jolle päätöksestä on eniten merkitystä tarjoasi suurimmat lahjukset. Kansainvälisissä vertailuissa on kuitenkin havaittu, että korruptio heikentää taloudellista kasvua, joten Coasen teoreeman jotkut oletukset eivät selvästi ole täytettyjä siinä maailmassa, jossa elämme. Ehkä luonnollisinta on ajatella, että kehitysmaissa tavallisten ihmisten on vaikea päästä vaikuttamaan heitä koskeviin asioihin, kun taas suurilla yrityksillä tällainen mahdollisuus on. Tämä voi johtaa jyrkkiin ristiriitoihin yritysten ja paikallisten asukkaiden välillä, jollaisiin esimerkiksi Shell-yhtiö joutui Nigeriassa. Indonesian metsäpalojen yhteydessä käyty keskustelu viittaisi siihen, että metsien käyttöoikeuksien jako ei ole vastannut tavallisen väestön etua. Kansainvälisten kasvatutkimusten yksi opetus on, että demokratia edistää taloudellista kasvua ja hyvinvointia. Globalisoituminen epädemokraattisessa maailmassa voi siis uhata tavallisen ihmisen hyvinvointia¹.

Suurin uhka globalisoitumisesta kansalaisten hyvinvoinnille on se, että samalla kun glo-

¹ "Campaigning for a more ethical foreign policy is great fun in opposition; framing such a policy when in government is a bit of a headache. ... Robin Cook, the foreign secretary, put some flesh on the bones of Labour's campaign promise to make the promotion of human rights a central concern of British foreign policy. ...

Mr Cook has a point. But his effort to accentuate the positive is unlikely to get him off the political hook. Two problems loom. The first is the probable clash between promotion of trade and the promotion

balisoituminen lisää yksittäisen kansalaisten mahdollisuutta joutua taloudelliseen ahdistukseen, kansalliset mahdollisuudet luoda omille kansalaisille suojaverkkoja heikkenevät. Yhdysvaltalaisen taloustieteilijän Dani Rodrikin keräämä aineisto näyttää, että talouksien avoimuus ja julkisen sektorin koko ovat liittyneet toisiinsa viime vuosikymmeninä¹.

Tämä yhteys voidaan tulkita siten, että talouksien avautuminen on lisännyt kansalaisiin kohdistuvia riskejä, joita on hallittu rakentamalla ja kasvattamalla yhteiskunnan suojaverkkoja. Käynnissä olevan globalisoitumisen seurauksena tällaisten suojaverkkojen lisärakentaminen voi olla mahdotonta ja niitä jopa puretaan. Globalisoituminen on paljolti sitä, että pääoma on tullut kansainvälisesti erittäin liikukuvaksi. Tämän vaikutuksesta yksittäisten kansakuntien veropohja on kaventunut samalla kun verotulojen tarve on kasvanut. Coasen teoreeman ajatuskulkuja noudattaen globalisoituminen on antanut omistusoikeuden taloudelliseen turvallisuuteen pääomalle ja vienyt sen pois muilta tulonsaajaryhmiltä. Pääomien omistajat kykenevät hajauttamaan riskinsä sijoittamalla kansainvälisesti, kun taas muiden mahdollisuudet hajauttamiseen kaventuvat. Sosiaaturvajärjestelmä paikkaa sen, että vapaat markkinat eivät kykene tarjoamaan kansalaisille vakuutuksia elämän suurimpia riskejä vastaan.

Valtio-oppinut Peter Katzenstein on tutkimuksissaan todennut², että Länsi-Euroopan pienet valtiot ovat kyenneet sopeutumaan vaih-

(jatkuu) of human rights. The second is the British arms industry, which remains a leading exporter.”

The Economist, July 19th-25th 1997 “Robin Good”

¹ D. Rodrik “Trade, social insurance, and the limits to globalization, National Bureau of Economic Research, Working Paper No. 5905, 1997.

tuviin maailmanmarkkinaolosuhteisiin kehittämällä sosiaalisen korporatismiin, joka on perustunut talouden eri intressiryhmien yhteistyöhön. Globalisoituminen saattaa tehdä lopun tästä yhteistyöstä, koska se parantaa yhden osapuolen neuvotteluvoimaa. Jos kansallisten instituutioiden rakentaminen tulee mahdottomaksi, ei ole selvää, että kansalaisten enemmistö voi hyötyä globalisoitumisesta, ja erityisesti on vaarana, että kaikkein huonoimmassa asemassa olevien tilanne huononee entisestään. Tämä voi purkautua erilaisina poliittisina ilmiöinä, jotka vallalle päästyään voivat johtaa kaikille vakaaviin seurauksiin³.

Kansainvälisissä kasvuvvertailuissa on todettu, että taloudellinen tasa-arvo ja taloudellinen kasvu liittyvät yhteen ainakin johonkin rajaan asti. Siitä, miksi näin on, ei vallitse yksimielisyyttä. Yksi mahdollinen syy on se, että epätasa-arvo luo yhteiskunnallista epävakaisuutta. Toiseksi, taloudellinen tasa-arvo lisää mahdollisuuksia investoida inhimilliseen pääomaan, mikä viime kädessä kuitenkin on tärkein taloudellisen kehityksen määrittäjä. Kummallekin

² P. Katzenstein “Small States in World Markets”, Cornell University Press, 1997.

³ “Äärioikeistolaisten puoluiden kannatus Tanskassa on viime aikoina kasvanut reippaasti. ... kuumimmaksi aiheeksi on noussut ulkomaalaisten asema Tanskassa. Fremskridt-puolueen puheenjohtaja Kim Behnke ... puolestaan on sanonut, että ulkomaalaiset tulevat Tanskaan vain hyödyntääkseen sosiaaliturvaa. ... Professori Andersen puhuu hyvinvointisovinnista: kansalaisten mukaan vain heillä, ei vieraila, on oikeus nauttia hyvinvointivaltion eduista. Monet ihmiset myös asettavat yhtäläisyysmerkit hyvinvointivaltion palvelujen ja ulkomaalaisten aiheuttamien kustannusten välille.”

Helsingin Sanomat 20.10.1997 “Äärioikeiston kannatus kasvaa vauhdilla Tanskassa. Puolueet vetoavat muukalaisvihalla ja EU:n vastustuksella.”

näkemykselle löytyy empiiristä tukea.

Tulisiko päättäjien sitten puuttua globalisoitumiseen? Ilman kansainvälistä yhteistyötä vaihtoehdot ovat vähissä. Yksi vaihtoehto on yrittää kansallisella tasolla vähentää talouden avautumista ja säädellä pääomaliikkeitä. Tästä seuraa kansainvälisiä sanktioita. Pääomaliikkeiden säätelyjärjestelmä vuotaisi joka tapauksessa ja se olisi altis korruptiolle. Toinen vaihtoehto on olla puuttumatta asioihin millään tavoin. Tällöin tavallisen kansalaisen hyvinvointi on uhattuna. Lisäksi talouden tehokkuus vähenisi, markkinatalouden tehokkuus edellyttää, että yritysten omistajat ja johto kantavat yritystoiminnan riskit.

Ainoa vaihtoehto, jossa globalisoitumisen tarjoamat mahdollisuudet voidaan hyödyntää asettamatta keskivertokansalaisen hyvinvointia uhanalaiseksi, on globaali poliittinen yhteistyö. Yhteistyö verotuksessa ja ympäristöpolitiikassa jakaa oikeudet taloudelliseen turvallisuuteen ja ympäristöön uudestaan tavalla, joka parantaa kansalaisten enemmistön asemaa. Esimerkiksi taloustieteen Nobel-palkinnon saanut James Tobin on ehdottanut, että kansainvälisiä pääomansiirtoja tulisi verottaa. Hänen mukaansa se vähentäisi samanaikaisesti markkinoita epätasapainottavaa spekulatiota ja samalla korjai-

si kansakuntien veropohjaa, jota liikkuvuus on rapauttanut. Tällainen vero on mahdollinen vain, jos kaikki maailman valtiot kantavat sitä yhdessä. Se, miten tällaiseen yhteistyöhön päästään, ja että se olisi legitimiä kansalaisten silmissä, on vaativa tutkimusongelma. Syytä on tutkia myös sitä mahdollisuutta, että globaalissa päätöksenteossa luovutaan järjestelmästä, jonka ydin ovat kansallisvaltioiden väliset neuvottelut, ja siirrytään järjestelmään, jossa päätöksiä tekevät ylikansalliset instituutiot. Tämän vuoksi on tärkeää, että kasvatamme edelleen tietoaamme päätöksenteosta mikrotasolla, kuluttajien ja yritysten päätöksentekijöiden tasolla.

Globalisoitumiskeskustelu muistuttaa paljon keskustelua teollisen vallankumouksen vaikutuksista Englannin väestön taloudelliseen asemaan. Karl Marx esitti, että perinteisten yhteisten laidunmaiden yksityistäminen (aitaus) alensi maaseudun tavallisten ihmisten hyvinvointia. Noista päivistä alkaen taloustietelijät ja -historioitsijat ovat väitelleet kiivaasti asiasta ilman, että viimeistä sanaa on vielääkään sanottu. Nyt keskustelemme siitä, mitä se, että globalisoitumisen seurauksena oikeudet ympäristöön ja taloudelliseen turvallisuuteen on yksityistetty, merkitsevät tavalliselle ihmiselle.